

गव्यां मेदि० १२ आबुषणाम् १२ अन्त्रावणाम् (रा-
खावणम्) १४ लटामांसां राजनि० चण्डीप्रसिद्धाद्यु
१२ देवीशक्तिषु च । “मातुः कोपमयाविष्टः” देवीमा० ।
सातिदेशिकमातरस्य ब्रह्मवै० पु० गण० ख० १५ ख० उक्ता यथा
“सन्नादात्नी गर्भधात्री भक्षधात्री शुद्धप्रिया । स्नाभीष्ट-
देवपत्नी च पितुः पत्नी च कन्यका । सगर्भजा या
भगिनी पुत्रपत्नी प्रियाप्रसूः । मातृमाता पितृमाता
सोदरस्य प्रिया तथा । मातुः पितुश्च भगिनी मातृ-
जात्री तथैव च । जनानां वेदविहिता मातरः प्रो-
क्ष्य चरताः” ।

ब्रह्मवै० पु० जन्मख० ५६ ख० सन्त्यविधा उक्ता यथा
“गुरुपत्नी राजपत्नी द्वेषपत्नी तथा बधूः । पितुः स्वया
शिवपत्नी भयपत्नी च मातृहृत् । पितृपत्नी भ्रातृपत्नी
शत्रूश्च भगिनीसुता । गर्भधात्रीष्टेवी च पुंश्चः प्रो-
क्ष्य मातरः” । तत्रैव २५ ख० “गुरोः पत्नी राजपत्नी
विप्रपत्नी च या सती । पत्नी च भ्रातृसुतयोर्मितपत्नी
च तत्प्रसूः । प्रसूः पितुः सयोर्भातृः पत्नी शत्रूः स्व-
कन्यका । जननी तत्पुत्रपत्नी च भगिनी सुरभी तथा ।
स्नाभीष्टसुरपत्नी च धात्री काला प्रदायिका । गर्भधात्री
जननी च भयात्मातृ च कामिनी । एता वेदप्रणीताश्च
सर्वेषां मातरः स्मृताः” । अथ रूपं मातरौ मातरः ।
हंसादौ पूज्याद्यु गौर्यादिषु १६ देवीशक्तिभेदेषु “गौरी
पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया । देवदेता
स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः । शान्तिः पुष्टि-
र्हंतिस्तुष्टिरात्मदेवतया सह” शु० त० गृह्यपु० ।

मातृका स्त्री मातेव कायति कै-क । १४ पमातरि २२ ब्रह्मा-
ण्यादिषु चण्डीप्रसिद्धदेवीमूर्तिषु १२ वंशहोत्रपादकेषु
चकारादिकोनपञ्चाशदर्थेषु ४ मातरि च मेदि० । साह+
स्वाजं क । मातृशब्दार्थः ।

मातृबन्धु पु० इत० । “मातुः पितुः ध्वसुः पुत्रा मातृमातुः-
ध्वसुः सुताः । मातृमातृहपुत्राश्च विष्टेया मातृबन्धवः”
इत्युक्तेषु मातुः पितृष्वस्त्रीयादिषु । मातृबन्धवोऽप्यत्र ।
मातृष्वस्त्री इत० । मातृभगिन्याम् अकुरुष्व० उभयत्व
पत्यम् । मातुः प्रथमपत्यम् ।

मातृष्वस्त्रेय पु० मातृष्वस्त्रपत्यम् उक्त् । १ मातृभगिनीपुत्रे
तत्कन्यायां स्त्री लोप । कृष्ण । मातृष्वस्त्रीयोऽप्यत्र ।

मातृसिंही स्त्री मातुः प्रमातुः सिंहीव । बाधकदृष्टे शब्दर०
मातृ न० मा-तृन् । १ साकल्ये २ व्यपारणे च अमरः ।

१ परिच्छेदे ४ कल्ये ५ परिभाषे स्त्री अमरः । ६ कर्षभूषायाम्
७ रिक्ते ८ वर्यावयवभेदे च स्त्री मेदि० । “कालेन यावता
पाणिः पथ्येति जातुमण्डम् । सा माता कविभा
प्रोक्ता” इत्युक्ते ८ ह्रस्ववर्णोच्चारणकाले च स्त्री । “एक-
मातो भवेद् सुतः” । सीयजेऽनया विप्रयाः सा-करणे
च्छद० १० इन्द्रियहत्तो । “मातास्पर्शास्तु कीर्तये” गीता ।
मात्रापताका स्त्री कन्दोपन्योक्ते माताहस्तस्य लघुगुरु-
क्षानाहगुणे प्रताकाकारे चक्रे ।

मात्रामर्कटी स्त्री कन्दोपन्योक्ते माताहस्तस्य लघुगुरुक्षाना-
हगुणे मर्कटीजालचक्रभेदे । [निरुचक्रे ।

मात्रामेक पु० कन्दोपन्योक्ते माताहस्तस्य लघुगुरुक्षानाहगुणे
माताहस्त न० मातया-कृतं हस्तम् । आर्यादौ कन्दोभेदे ।
मातृर्य न० मत्सरस्य भावः ध्वज् । परशुमन्त्रे “मातृर्य-
हृत्कार्यं विचार्य धूर्त्या” शा० द० । [अमान्नीत्
माथ वधे सक्० लोके सक्० आ० प० सेट् इति । सान्वति
माथ पु० मथ-वज् । १ पथि त्रिका० । २ मन्थने शब्दर० ।

माथुर लि० मथुरायां भवो मथुरायाः आगतो वा अण् ।
१ मथुरानगरीभवे, २ तत आगते च ।

माद पु० मद-घञ् । १ दौ २ ह्वे च भरतः ।

मादक लि० मद्यति मद-घिच्-घञ् । १ मत्तहाकारके
कृष्णे । माद्यति कर्त्तारि कृष्ण् । २ दातृत्वे पुंस्त्री०
शब्दमा० स्त्रियां ङीप् ।

मादन् न० मादयति मद-घिच्-ल्यु । १ चवक्ते शब्दच० ।
२ काषदेने २ मदनदृष्टे च पु० । ४ विस्रवायां राजनि०
५ माकन्ताश्च स्त्री भावप्र० गौरा-ङीप् । ६ हर्षकारके लि० ।

माद(क्ष)(श)य् लि० ममेव दर्शनस्य दृग्-क्ष ट क्तिप् वा ।
मम तस्य दर्शने मत्पददृष्टे । [अतिविषयाश्च राजनि० ।

माद्री स्त्री मद्र भवा अण् । १ पाण्डुराजस्य द्वितीयपत्न्याम्
माधव पु० माया धवः । १ नारायणे । मधु+साधे अण् ।

२ वसन्ते विद्युः “य माधवेनाभिमतमे चक्ष्वा” कुषारः ।
मधुने पुष्परवाय मद्याय वा हितः अण् । ३ वैशाखे मासि
तस्य मङ्गपञ्चम्याम् तद्विगतम् । ४ मङ्गकदृष्टे तत्
पुष्पेय हि मद्यसम्भवः । ५ मङ्गकदृष्टे च राजनि० । मधु
वाङ्मयेनास्त्रप्राप्ताः अण् । ६ वासन्तीसुतायां स्त्री ङीप् ।

माधवीसूता स्त्री कर्म० । स्वनामस्थानायां सुतायां अमरः
माधवेष्टा कृते माधवे वैशाखे माधवस्य कन्यस्य वा इटा ।

वारहीकन्दे रोजनि० । २ माधवप्रिये लि० ।

माधवोदित न० माधवे उचितः । १ कर्कोदये राजनि०